

11. Прач В.П. Семантическая структура английских общеупотребительных слов и процессы их терминологизации (на материале лексики по лесотехническим специальностям): автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04. Львов, 1990. 16 с.
12. Смолина К.П. Компонентный анализ и семантическая реконструкция в истории слов. *Вопросы языкознания*. 1986. № 4. С. 97-105.
13. Сорока Т.В. Семантична ознака «наука» в структурі україно- та англійських аксіономенів. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Вип. 15. 2017. С. 167-174.
14. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах. Ужгород, 1998. 256с.
15. Geography Dictionary and Glossary for Students. [online]. Available on the Internet: <http://www.itseducation.asia/geography/>
16. Longman Dictionary of Contemporary English. Longman Group Ltd, 2000.
17. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Ed. by A. S. Hornby. Sixth edition. London. Oxford University Press, 2000. 1540p.
18. Oxford Dictionary of Geography / Ed. by Susan Mayhew: Oxford University Press, 2009 [online]. Available on the Internet: <http://www.oxfordreference.com/view/>

УДК 81'22 (811.111): 81'37

Тетяна Сорока

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та перекладу
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
orcid.org/0000-0002-7680-6604
м. Ізмаїл, Україна, +38 (050) 190-32-79, magpie3f@mail.ru*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГЕНЕРАЛІЗОВАНИХ СЕМ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ АКСІОНОМЕНІВ

Анотація. У статті досліджуються складові семантичної структури українських та англійських аксіономенів. Основна увага зосереджена на визначинні терміну генералізована сема, розкритті сутності генералізованих сем за типами їхньої функціональності та структурними різновидами, встановленні різниці між генералізованою семою і семантичною ознакою.

Ключові слова: матриця, аксіономен, словникова стаття, ссемантичний компонент, генералізована сема, семантична ознака.

Abstract. The purpose of the article is to investigate semantic components in the structure of the Ukrainian and English axionomens. Special attention is paid to terminological defining functional and structural types of generalized semes. The usage of multifunctional and single-functional generalized semes which actualize specifics of axionomens lexical semantics has been justified.

According to the structure one-component and multi-component generalized semes are distinguished. One-component generalized semes are subdivided into groups of independent substantives and combinations of prepositions with nouns. From the viewpoint of combinatorial capability multi-component generalized semes fall into groups of enumerated substantives having cause-and-effect relationships, word-combinations with asyndetic-prepositional attributiveness, word-combinations with asyndetic-postpositional attributiveness, word-combinations linking both asyndetic prepositional and postpositional attributiveness, word-combinations with syndetic attributiveness.

Keywords: matrix, axionomen, dictionary entry, semantic components, generalized seme, semantic indication.

Вступ. У сучасних лексикографічних дослідженнях слово розглядається як одне ціле, у сукупності всіх його форм і значень – як лексема – основна одиниця лексичного рівня мови [1, с. 325, 329]. Оскільки лексема виступає зовнішнім відображенням слова, то його внутрішній бік представлений семемою, яка є найменшою одиницею лексико-семантичного ярусу і рівнозначною окремому значенню слова, що утворюється з певних комбінацій – сем, під якими розуміємо елементарні, граничні одиниці семантичної системи мови. Семи можуть виступати мінімальними розрізнявальними рисами, об'єктивно притаманними як денотату, так і конотату лексичної одиниці. При системному підході у вивченні лексичної семантики здійснюється дослідження способів вираження значення слова як складної та складової частини семантичної системи мови, беруться до уваги типи зв'язків і відношень між лексичними одиницями мови. У семантиці будь-якої природної мови, у її системній організації і мовленнєвих реалізаціях утілені ціннісні поняття етнолінгвокультурної спільноти, до яких, зокрема, відносяться українські та англійські аксіономени¹. У зв'язку з цим необхідність вирішення питання про характер співвідношень аксіономенів різного ступеню полісемії, які своїми лексичними значеннями відображають сприйняття людиною ціннісних категорій буття, зумовлює **актуальність** заявленої проблематики.

Матеріал і методи проведення дослідження. У сучасній семаселогії існує декілька шляхів виділення та перевірки сем у лексичних значеннях:

¹ *Аксіономен* (від грецького *ἀξία* – "цінність" і латинського – *poimen* – "ім'я, назва") є робочим терміном, упровадженим у науковий обіг автором для позначення філософсько-світоглядних, наукових, громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових і естетичних цінностей.

асоціативний експеримент, компонентний, дистрибутивний або аналіз словникових дефініцій, останній з яких виявився пріоритетним у процесі дослідження аксіономенної лексики. Незважаючи на великий обсяг публікацій з цього питання, усе ж єдиної загальноприйнятої думки щодо семи, її визначення досі немає. На позначення компонентів значень слів використовуються різноманітні терміни: *маркер* (Дж. Катц, Дж. Фодор), *фігура* (Л. Ельмслев), *диференційна ознака* (І. Арнольд), *семантичний множник* (Л. М. Васильєв, О. К. Жолковський), *семантична ознака* (Г. А. Уфимцева), *семантичний примітив* (Г. Вежбицька) та інші. Відповідно до фактичного матеріалу нашого дослідження, вважаємо за потрібне ввести в науковий обіг термін *генералізована сема* (ГС), під якою розуміємо конструкт рубрикового або підрубрикового словникового тлумачення зі скорочено-узагальненим змістом, що виводиться логічним шляхом із вихідної семми і застосовується в моделюванні горизонтальної ланки матриці.

У низці статей, присвячених аналізу лексико-семантичних угруповань аксіономенів [2; 3], викладено результати наукового дослідження слів з найвищим, середнім ступенем полісемії та моносемічних лексем, які кваліфікуються як ціннісно-обумовлені реєстрові одиниці лексикографічних джерел тлумачного характеру. Тому представлення складників лексичного значення українських та англійських аксіономенів в аспекті синхронійної передачі смислової структури їхніх словникових тлумачень видається доцільним.

Мета дослідження полягає в термінологічному обґрунтуванні складових семантичної структури українських та англійських аксіономенів. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) визначити термін генералізована сема; 2) розкрити сутність генералізованих сем за типами їхньої функціональності та структурними різновидами; 3) встановити різницю між генералізованою семою і семантичною ознакою.

Виклад основного матеріалу та обговорення результатів дослідження. Аналізуючи лексичні значення українських та англійських аксіологічних мовних одиниць зазначимо, що за матрицею може бути достатньо повно представлена їх змістовність (Див. фрагменти Табл. 1, Табл. 2). Порівняно з тлумачним словником матриця як фрагмент лексичної системи мови формально простіше відображає її семантику, взаємне відношення плану змісту й плану вираження аксіономенів, а топографічний спосіб розміщення в ній заповнених клітин практично замінює словесне вираження тлумачної частини лексичного значення.

Ця модель фіксує семантичні зв'язки між словами на позначення цінностей у вигляді стовпчиків і рядків однакової довжини, де плюсом (+) позначається співвідношення аксіономенів та їхніх сем.

Таблиця 1.

**Фрагмент матриці семантичних співвідношень українських
аксіономенів**

Аксіономен																				
	У виразах	власність/якість за значенням...	в науці	люди(на), особи(а)	ставлення	абстрактний іменник до ...	стан	те(ті), що(чим) ...	психіка, психічний склад	позитивна риса, якість	у релігійних уявленнях	вигук	стосунки, відносини	почуття прихильності, доброзичливості	спокій	влада, керівництво	згода, несперечливість	загальноне визначення значення	зовнішній вияв поваги	вид, галузь, сфера діяльності
<i>життя</i> ¹⁸ ²	+		+				+	+												
<i>порядок</i> ¹⁷	+		+				+													
<i>воля</i> ¹⁶	+		+						+							+	+			
<i>природа</i> ¹⁵	+		+						+											
<i>честь</i> ¹⁴	+			+				+		+								+	+	
<i>дух</i> ¹³	+		+				+		+		+									
<i>право</i> ¹³	+		+													+				
<i>час</i> ¹³	+		+																	
<i>розум</i> ¹³	+			+			+		+											
<i>слава</i> ¹³	+			+								+						+		
<i>мова</i> ¹²	+		+																	
<i>щастя</i> ¹²	+			+			+	+				+								
<i>мир</i> ¹²	+			+										+			+			
<i>любов</i> ¹²				+	+								+	+						
<i>культура</i> ¹¹	+		+					+												+
<i>закон</i> ¹¹	+															+				
<i>добро</i> ¹⁰	+		+														+			
<i>доля</i> ¹⁰	+						+					+								
<i>свобода</i> ¹⁰			+																	

² Тут і далі цифрою позначено загальна кількість ГС аксіономена.

Таблиця 2.

**Фрагмент матриці семантичних співвідношень англійських
акціономенів**

Акціономен	state (of), condition	quality of	in science	in phrases	act (of), action(s)	in plural	ability, capacity	person(s)	in religion	feeling (of)	virtue	thing(s), object(s)	way (of), manner (of), method	attitude(s)	freedom (from)	system	tendency, inclination	principle(s)	adherence, allegiance	body (of)
<i>life</i> ₂₅	+		+	+	+	+		+	+			+	+					+		
<i>time</i> ₂₄			+	+	+	+										+				
<i>order</i> ₂₃	+	+	+	+		+		+	+							+				+
<i>nature</i> ₂₂	+	+	+	+				+	+								+			
<i>right</i> ₂₁	+	+		+		+		+				+			+			+	+	
<i>grace</i> ₂₀	+	+	+	+		+	+		+		+						+			
<i>spirit</i> ₁₉		+	+	+		+		+	+	+			+				+	+		
<i>law</i> ₁₈			+	+	+			+	+			+				+		+		+
<i>love</i> ₁₇				+				+	+	+		+		+						
<i>style</i> ₁₆		+	+	+								+								
<i>soul</i> ₁₆		+		+				+	+	+								+		
<i>mind</i> ₁₅	+		+	+			+	+	+			+								
<i>art</i> ₁₅			+	+	+	+	+					+	+							
<i>space</i> ₁₄	+		+												+					
<i>power</i> ₁₄			+	+			+	+	+											
<i>culture</i> ₁₃	+	+	+					+						+						
<i>wisdom</i> ₁₃	+	+		+	+		+		+											+
<i>dream</i> ₁₃	+				+			+				+								
<i>will</i> ₁₃				+	+		+							+			+			
<i>honour</i> ₁₃				+		+		+			+	+								

Так, в ході компонентного аналізу першої семема аксіономена *воля*₁₆ (1. Одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки || Прагнення досягти своєї мети; рішучість) встановлено наявність ГС1 “психіка, психічний склад” і ГС2 “влада, керівництво”, які узагальнюють зміст двох частин рубрики 1: *одна з функцій людської психіки ... , ... у владі над собою, керуванні своїми діями ...*. Підрубрика “прагнення досягти своєї мети” може бути зведена до ГС3 “прагнення до мети”, а подальша позначка “рішучість” переходить без змін у однойменну ГС4.

В англomовному матеріалі прикладом подібного встановлення семного складу шляхом узагальнення змісту словникового тлумачення слугує аксіономен *spirit*₁₉ (2. *An attitude or principle that inspires, animates, or pervades thought, feeling, or action*), в результаті чого семема розкладається на дві ГС1 “attitude(s) і ГС2 “principle(s)”.

Вищепредставлені ГС “психіка, психічний склад”, “влада, керівництво”, “прагнення до мети”, “рішучість”, “attitude(s) і “principle(s)” визначаються в дослідженні як багатофункціональні, оскільки з’являються в структурі лексичних значень інших аксіономенів, розміщених по спадній вертикальній осі матриці, а саме: ГС “психіка, психічний склад”: *природа*₁₅ (2. Сукупність фізичних і психічних особливостей, з яких складається особистість людини і які проявляються в її діях, поведінці), *дух*₁₃ (1. Психічні здібності), *розум*₁₃ (|| Нормальний стан мислення, психіки людини), *душа*₉ (1. Внутрішній психічний світ людини з її настроями, переживаннями та почуттями), *свідомість*₈ (|| Психологія ... людей), *ментальність*₂ (2. Психіка, психічний склад), ГС “влада, керівництво”: *право*₁₃ (|| на кого – що , над ким – чим і без додатка. Мати у своїй владі), *закон*₁₁ (|| ... втілення найвищої влади в суспільстві), *державна*₆ (3. Влада, керівництво), *демократія*₂ (1. ... верховна влада належить народові), ГС “прагнення до мети”: *мрія*₉ (|| Бажання, прагнення), *цілеспрямованість*₁ (Прагнення до певної мети, підпорядкованість їй дій, думок тощо), ГС “рішучість”: *повага*₇ (3. діалектне слово. Рішучість), *мужність*₆ (1. Риса характеру людини, у якій поєднуються хоробрість, рішучість, витримка тощо), *смількість*₃ (2. Смільва поведінка, рішучість у вчинках), ГС “attitude(s): ГС “attitude(s): *love*₁₇ (10. affectionate attitude), *culture*₁₃ (5. A particular set of attitudes that characterizes a group of people), *will*₁₃ (6. Bearing or attitude toward others), *sympathy*₁₁ (2. ■a favourable attitude), *mercy*₁₀ (1. attitude towards an offender, adversary), *piety*₉ (3. insincere attitude), *diligence*₉ (2. the attitude of someone who works very hard and very carefully), *charity*₉ (4. a kindly and lenient attitude towards people), *tolerance*₈ (1. a fair, objective, and permissive attitude toward those whose opinions, practices, race, religion, nationality, etc., differ from one's own), *respect*₈ (■(uncountable) an attitude of consideration or high regard), *optimism*₇ (2. the attitude of somebody who feels positive or confident), *mentality*₇ (2. ■a habitual or characteristic mental attitude that determines how you will interpret and respond to situations),

humanism₇ (3. An ethical attitude), **loyalty**₇ (3. An attitude of devoted attachment and affection), ГС “*principle(s)*”: **life**₂₅ (24. A principle that is considered to underlie the distinctive quality of animate beings), **right**₂₁ (a moral, ethical, or legal principle considered as an underlying cause of truth, justice, morality, or ethics), **law**₁₈ (1. the principles and regulations established in a community by some authority and applicable to its people, whether in the form of legislation or of custom and policies recognized and enforced by judicial decision), **soul**₁₆ (1. the principle of life, feeling, thought, and action in humans, regarded as a distinct entity separate from the body, and commonly held to be separable in existence from the body), **truth**₁₁ (3. a proven or verified principle), **morality**₁₁ (3. principles of behaviour in accordance with standards of right and wrong), **justice**₁₀ (2. *ethics* ■ the principle of fairness that like cases should be treated alike), **logic**₁₀ (2. ■ the principles that guide reasoning within a given field or situation), **democracy**₉ (3. The principles of social equality and respect for the individual within a community), **humanism**₇ (9. *sometimes initial capital letter* the principles of the humanists), **rationalism**₅ (1. the principle of accepting reason as the supreme authority in matters of opinion, belief, or conduct).

В лексичних значеннях аксіономенів виокремлюються також і однофункціональні ГС, що виступають в якості семантичного елемента семми окремого слова і не здатні об'єднувати аксіономени для утворення між ними семантичних спорідненостей за цим показником. Із загальної кількості однофункціональних ГС можна навести такі приклади: “*події минулого*” (**історія**₈: 3. Сукупність фактів і подій, які належать до минулого), “*оповідання, розповідь*” (**історія**₈: 6. Оповідання, розповідь про кого-, що-небудь.), “*пригода, випадок, факт*” (**історія**₈: 7. Подія, пригода, випадок і т. ін. || Події, факти тощо, пов'язані з ким-, чим-небудь), “*літочислення*” (**стиль**₇: II -ю. Спосіб літочислення), “*паличка для писання*” (**стиль**₇: III -я. У давнину та середні віки – паличка для писання на дерев'яних табличках, вкритих воском); “*death*” (**time**₂₄: 16. a particularly important moment, esp. childbirth or death), “*era*” (**time**₂₄: 6.a. the period or era now or previously present), “*instant, moment*” (**time**₂₄: 11. an appointed, fit, due, or proper instant), “*minute (hour)*” (**time**₂₄: 4. the minute, hour, or similar measurement as indicated by a clock), “*part of a year, day*” (**time**₂₄: 15. a particular part of a year, day), “*rate of marching*” (**time**₂₄: *Military*. rate of marching, calculated on the number of paces taken per minute), “*season*” (**time**₂₄: 17. a particular season).

З метою встановлення спільних властивостей в межах визначеної групи слів на позначення цінностей певної етнолінгвокультури як сукупності окремо визначених полі- або моносемічних аксіономенів в нашому дослідженні послуговуємося семантичною ознакою (СО). Якщо в лексичних значеннях різних мовних одиниць спостерігається смислова тотожність деяких тлумачних частин словникових дефініцій, то їхнє об'єднання за принципом семантичної схожості інтерпретуючих елементів для найменування єдиної СО буде доцільним. Наприклад, на підставі об'єднання компонентів “*існування всього живого*” (**життя**₁₈) і “*буття, матерія*” (**природа**₁₅) сформовано

спільна для двох аксіономенів СО “*буття, існування*”, оскільки “*існування*” це і є “*буття; наявність кого-, чого-небудь у дійсності*”. Подібні СО, що складаються з N- кількості компонентів, відзначають синонімічні відношення останніх. Так, слова *дух*₁₃ і *розум*₁₃ конкретизуються в кожному окремому випадку завдяки спільній вказівці на СО “*суть, сутність, зміст*”, а іменники *life*₂₅, *right*₂₁, *law*₁₈ – на метод, засіб, манеру (СО “*way (of), manner (of), method*”). Однослівне виділення компонента в межах СО свідчить про стрижневу ідею, що покладено в основу тлумачень аксіономенів. Наприклад, *life*₂₅ за СО “*existence*” трактується як гідне існування (“*a worthwhile existence*”), а *nature*₂₂ – як просте, примітивне існування (“*a primitive existence*”).

Хоча СО та ГС збігаються за змістом, різниця між ними полягає в тому, що СО кваліфікуються як категоріальні характеризатори співвідношень двох і більше аксіономенів, що складають конкретну групу, наприклад, десятизначних, одинадцятизначних і т.д. слів, інтерпретуючи їхні семантичні властивості, а ГС, виступаючи дискретними семантичними елементами семем, функціонують в якості формалізованих вказівок на наявність семантично-похідних компонентів (враховуючи відтінки лексичних значень на рівні ремарок і позначок) в структурі лексичного значення одного або кількох різногрупних аксіономенів. Відображення СО в матриці здійснюється за допомогою ГС, в якій в сукупності зі всіма відібраними для дослідження словами на позначення цінностей вони слугують її інструментарієм. Строге матричне упорядкування ГС і аксіономенної лексики сприяє виявленню семного складу всіх лексико-семантичних угруповань відповідно до їхнього ступеню полісемії.

За своїми структурними типами виділяються одно- і багатоконпонентні ГС. Одноконпонентними ГС виступають:

а) самотійні субстантиви (укр.: “*ставлення*”, “*стан*”, “*вигук*”, “*спокій*”, “*правильність*”, “*рішучість*”, “*напря́м*”, “*розвиток*”, “*бадьорість*”, “*світ*”, “*визнання*”, “*гідність*”, “*інтерес(и)*”, “*міра*”, “*закономірність*”, “*упевненість*”, “*увага*”, “*привілля*”, “*рослина(ни)*”, “*розсудливість*”, “*дозвілля*”, “*життєрадісність*”, “*освіченість*”, “*правдивість*”, “*довіра*”, “*навчання*”, “*самоповага*”, “*самотійність*”, “*країна*”, “*чулість*”, “*красуня*”, “*братство*”, “*людинолюбство*”, “*турбота*”, “*самопожертва*”, “*працелюбність*”, “*біографія*”, “*чистота*”, “*місцевість*”, “*дихання*”, “*повітря*”, “*запах*”, “*аромат*”, “*законодавство*”, “*тривалість*”, “*епоха*”, “*інстинкт*”, “*доцільність*”, “*мовлення*”, “*земля*”, “*кохання*”, “*інтимність*”, “*пристрасть*”, “*культивування*”, “*мікроорганізми*”, “*благо*”, “*майно*”, “*майбутнє*”, “*легкість*”, “*порядок*”, “*заглибина*”, “*враження*”, “*фантазія*”, “*площа*”, “*притомність*”, “*знайомство*”, “*раювання*”, “*почин*”, “*заповзятливість*”, “*жанр*”, “*літочислення*”, “*узагальнення*”, “*досвід*”, “*стриманість*”, “*відлюдництво*”, “*змужність*”, “*зрілість*”, “*міцність*”, “*символ*”, “*слава*”, “*співзвуччя*”, “*милозвучність*”, “*сумління*”, “*постать*”, “*перемога*”,

“спадщина”, “вітчизна”, “поблажливість”, “самопочуття”, “рівноправність”, “сподівання”, “привітність”, “ласка”, “витонченість”, “юстиція”, “судочинство”, “святиня”, “відомість”, “частування”, “помилування”, “страждання”, “життєздатність”, “обов’язок”, “законність”, “відданість; **англ.:** “person(s)”, “attitude(s)”, “freedom (from)”, “system”, “principle(s)”, “body (of)”, “favour”, “belief(s)”, “righteousness”, “skill”, “knowledge”, “kindness”, “exclamation”, “energy”, “spirit”, “source of”, “period”, “existence”, “property”, “degree (of)”, “relation(ship)”, “obligation”, “correctness”, “leniency”, “rule(s)”, “pleasure”, “thought(s)”, “familiarity”, “aid”, “conduct”, “bliss”, “endurance”, “reality”, “course”, “unity”, “arrangement”, “service”, “essence”, “appearance”, “enthusiasm”, “embodiment”, “compassion”, “attention”, “intellect”, “training”, “expectation”, “image(s)”, “girl (woman)”, “care”, “self-determination”, “information”, “caution”, “renown”, “piety”, “restraint”, “lifetime”, “animation”, “interval”, “heyday”, “childbirth”, “silence”, “charm”, “cunning”, “area(s)”, “erudition”, “enlightenment”, “insight”, “self-respect”, “guardianship”, “administration”, “ease”, “veracity”, “convenience(s)”, “protection”, “validity”, “reasoning”, “bravery”, “superiority”, “joy”, “welfare”, “task”, “productivity”, “tax”, “simplicity”, “economy”, “sacredness”, “celebrity”, “achievement”, “secrecy”, “biography”, “death”, “era”, “minute (hour)”, “season”, “command”, “array”, “fraternity”, “neatness”, “countryside”, “environment”, “instincts”, “scenery”, “side”, “turn”, “liquid”, “jurisprudence”, “litigation”, “police”, “affair”, “fashion”, “gnomon”, “tool”, “genre”, “distance”, “expanse”, “cultivation”, “cartel”, “evidence”, “influence”, “seriousness”, “fantasy”, “impression”, “storage”, “consolation”, “quilt”, “punishment”, “scourge”, “communication”, “speech”, “vocabulary”, “clergy”, “assiduity”, “stagecoach”, “self-effacement”, “destiny”, “income”, “apartment”, “treaty”, “rumour”, “outcome”, “soundness”, “pudency”, “practicality”, “speed”, “seclusion”, “plurality”, “abstinence”, “invention”, “quality of”, “feeling (of)”);:

б) применниково-іменникові узгодження (**укр.:** “у виразах”, “в науці”, “у множині”, “у програмуванні”, “на честь”; **англ.:** “in science”, “in religion”, “in plural”, “in phrases”, “in sport (play)”, “in music”).

З точки зору комбінаторної спроможності, багатокомпонентні ГС поділяються на такі різновиди:

а) сукупності перерахованих номінативних елементів, між якими встановлюється причинно-наслідковий зв’язок (**укр.:** “люди(на), особи(а)”, “стосунки, відносини”, “добро, щастя”, “згода, неперечливість”, “дійсність, реальність”, “влада, керівництво”, “підстава, можливість”, “перевага, привілей”, “свобода, незалежність”, “розташування, розміщення”, “поінформованість, обізнаність”, “старанність, сумлінність”, “репутація, авторитет”, “думка(и), відчуття”, “мислення, усвідомлення”, “упорядкованість, лад”, “добробут, достаток”, “чутка, звістка”, “поговор, пересуди”, “безчестя, ганьба”, “настанови, поради”, “підтримка, схвалення”, “хоробрість, відвага”, “солідність, серйозність”, “умілість, вправність”,

“проміжок, відрізок”, “витримка, холонокровність”, “погодженість, гармонія”, “буття, існування”, “рух, дія”, “послідовність, черговість”, “звичай, обряд”, “угода, договір”, “побожність, набожність”, “твір (твори), витвір”, “злагоджениість, організованість”, “доля, талан”, “невинність, цнотливість”, “бажання, хотіння”, “норов, вдача, характер”, “положення, твердження, судження”, “маєток, помістя, володіння”, “наказ, вимога, розпорядження”, “суть, сутність, зміст”, “краса, художність, вродливість”, “положення, твердження, судження”, “розмова, бесіда”, “грумада, народ”, “труд, робота, служба”, “простота, невимушеність”, “натхнення, енергія”, “згадка, спогад”, “привид, примара”, “міркування, умовиводи”, “оповідання, розповідь”, “пригода, випадок, факт”, “письменність, грамотність”, “хист, обдаровання”, “титул, чин, звання”, “оздоба, прикраса”, “умілець, володар”, “поліпшення, удосконалення”; **англ.**: “state (of), condition”, “ability, capacity”, “thing(s), object(s)”, “fact (of), event”, “way (of), manner (of), method”, “tendency, inclination”, “adherence, allegiance”, “force(s), strength”, “rank, title”, “right; privilege”, “(self-)control, regulation”, “opinion, viewpoint, estimate”, “reputation, standing”, “work, profession, occupation”, “certitude, assurance”, “chance, occasion, opportunity”, “quantity, sum of”, “sophistication, refinement”, “worth, merit”, “power, ascendancy”, “regard, esteem”, “sort, kind, type”, “instruction, lesson, precept”, “immunity; inviolability”, “statement, expression”, “wish, desire”, “affection, attachment”, “awareness, understanding”, “development, improvement”, “fairness, frankness”, “propriety, decorum”, “intention, purpose”, “interest(s), concern”, “organization, institution”, “virginity; celibacy”, “autonomy, independence”, “autonomy, independence”, “precision, exactness”, “continuance, duration”, “character, temperament”, “praise, thanksgiving”, “country, state”, “benefit, profit”, “succession, sequence”, “world, universe”, “remembrance, commemoration”, “nation, society”, “splendour, magnificence”, “approval, sanction”, “nobility; magnanimity”, “perseverance, tenacity”, “abundance, wealth”, “instant, moment”, “seat, berth”, “daydream, reverie”, “reproduction, portrayal”, “composition, structure”, “journey, tour”, “act (of), action(s)”, “agreement, conformity”);

б) словосполучення з асиндетично-препозиційною атрибутивністю (**укр.**: “правове становище”, “глибока приязнь”, “матеріальна вигода”, “достовірні відомості”, “гарні манери”, “навколишнє середовище”, “класицистична єдність”, “моральний ідеал, справедливість”, “позитивна риса, якість”, “творча знахідка, досягнення”, “добрі вчинки, наслідки, результати”, “безкорисливе піклування, нагляд”, “все пережите, зроблене”, “спільна відповідальність”, “загально визнане значення”, “жива істота”, “бойовий поклик, ура”, “героїчні подвиги”, “щось дороге, необхідне, важливе”, “чинні закони, правила”, “справедливий суд”, “сприятливий, потрібний момент”, “психіка, психічний склад”, “переносне, іронічне значення”, “державний, суспільний устрій”, “моральні принципи, переконання”, “творча знахідка, досягнення”, “висока якість, довершеність”, “приваблива

зовнішність”, “православна віра, православ'я”, “природжені властивості, нахили”, “добре ім'я”, “інтелект, розумові здібності”, “перебіг подій, збіг обставин”, “знакова система”, “чій-небудь слова, вислови”, “звуки розмови”, “публічний виступ, промова”, “мирна праця”, “світське, мирське життя”, “внутрішній, духовний потяг”, “матеріальні, духовні цінності”, “релігійні догми”, “центральна фігура”, “запам'ятовуючий пристрій”, “тривимірна протяжність”, “великий обшир, просторінь”, “грошовий штраф”, “гарні краєвиди”, “велика насолода”, “провідна роль”, “навчально-виховні заходи”, “музичний інструмент”, “кожний індивід”, “повчальний висновок”, “швидке реагування”, “духовне збагачення”, “тонкий розрахунок, хитрування”, “теплі, ніжні почуття”, “гостинне приймання”, “пристойна поведінка”, “громадська вага”, “громадянські права, обов'язки”, “колективна співпраця”; **англ.:** “another word for”, “good fortune”, “ideal instance”, “particular detail (point)”, “supernatural being”, “legal document”, “cultural movement”, “prison sentence”, “living organisms”, “political party”, “sexual intercourse”, “computer program”, “natural phenomena”, “battle formation”, “illustrative (decorative) material”, “commercial credit”, “medical treatment”, “opposite sex”);

в) словосполучення з асиндетично-постпозиційною атрибутивністю (**укр.:** “форма матерії”, “норми поведінки”, “почуття поваги”, “почуття задоволення”, “ступінь досконалості”, “діяльність людини”, “режим життя”, “сукупність поглядів”, “сукупність явищ”, “вияв жалості”, “почуття прихильності, доброзичливості”, “втілення чесності, порядності”, “відсутність обмежень, перешкод”, “дозвіл, зняття заборони”, “період часу, вік, літа”, “система закладів, установ”, “рівень пізнання”, “сукупність знань”, “шикування війська, підрозділів”, “ознака гарного, прекрасного”, “сприйняття, розуміння навколишнього”, “дотримання вимог дисципліни”, “додержання приписів релігії”, “поведінка тварин, птахів, комах”, “вид, галузь, сфера діяльності”, “спосіб виконання, метод здійснення”, “захист, охорона інтересів”, “здатність говорити, висловлюватися”, “засіб спілкування”, “відсутність ворожнечі, боротьби”, “рівень розвитку суспільства”, “що-небудь неминуче, незаперечне”, “умови життя”, “функціонування машин, механізмів”, “запас інформації”, “щось нереальне, нездійсненне”, “події минулого”, “що-небудь складне, трудне”, “почуття жалю”, “апарат влади”, “здатність творити, бути творцем”, “місце зародження, походження”, “єдність територій”, “товариш молодого”, “дари природи”, “риси, властиві святому”, “почуття подяки”, “готовність віддячити”, “будова організму”, “оволодіння основами, глибинами професії”, “зберігання значення параметрів”; **англ.:** “arts collectively”);

г) словосполучення, що поєднують асиндетично препозиційну та постпозиційну атрибутивність (**укр.:** “зовнішній вияв поваги”, “прояв фізичних, духовних сил”, “фізичні особливості людини”, “манера словесного викладу”, “володіння своїми почуттями”, “особисте життя вдома”, “зовнішній вияв задоволення”, “основне положення науки”, “трудовий процес

фахівця”, “матеріалізований результат роботи”, “тип елементної бази”, “висування нових ідей”, “художнє відображення дійсності”, “основний закон держави”; **англ.:** “non-physical part of a person”);

д) словосполучення із синдетичною атрибутивністю (**укр.:** “властивість/якість за значенням відповідного прикметника”, “абстрактний іменник до відповідного прикметника”, “те(мі), що(чим)...”, “зміна(ни) в дійсності”, “віра в Бога”, “усе живе, що оточує”, “прагнення до мети”, “перебування не в неволі”, “звільнення від кріпацтва”, “надмірно висока думка про себе”, “зневага до інших”, “паличка для писання”, “відмовлення від життєвих благ”, “частина теорії музики”, “належність до дворянського роду”, “гарантія від посягань”, “любов до Батьківщини, народу”, “у релігійних уявленнях”; **англ.:** “mode of living”, “mark of distinction”, “part of a year, day”, “rate of marching”, “one of pair”, “group of lions”, “leave from navy”, “unit of weight and money”).

Зміст словникових дефініцій переконую в тому, що ГС в якості елементів, з яких утворюються лексичні значення аксіономенів неспоріднених мов, поєднують у собі відображення досить розрізнених понять об’єктивної дійсності. На цій підставі вважаємо, що в основі компонентів лексичних значень лежать екстралінгвістичні фактори.

Висновки. Отже, провівши компонентний аналіз змісту семем українських та англійських аксіономенів, відмітимо, що їхніми узагальненими семантичними складовими виступають ГС. За функціональністю розрізняються однофункціональні та багатфункціональні ГС. Матриця як фрагмент лексичної системи української мови дозволила виявити взаємовідношення між аксіономенами завдяки формам лаконічної репрезентації одно- і багатоконпонентних ГС.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо в зіставно-типологічному аналізі мовної об’єктивації аксіологічних категорій духовної культури українського, англійського та французького народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельчук И.А. Курс общей морфологии. Т. 1. Москва — Вена: “Языки русской культуры”, Венский славистический альманах. 1997. 416 с.
2. Сорока Т.В. Матричне представлення аксіономенів із середнім ступенем полісемії (на матеріалі сучасної української мови). *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. Т. III (165). С. 167-175.
3. Сорока Т.В. Особливості системного співвідношення українських та англійських аксіономенів. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2016. Вип. 14. С. 197-207.
4. Словник української мови : у 11-ти т. / І. К. Білодід та ін. К. : Наукова думка. Т. 1. 1970. 799 с.; Т. 2. 1971. 550 с.; Т. 3. 1972. 744 с.; Т. 4. 1973.

- 840 с.; Т. 5. 1974. 840 с.; Т. 6. 1975. 832 с.; Т. 7. 1976. 723 с.; Т. 8. 1977. 927 с.; Т. 9. 1978. 916 с.; Т. 10. 1979. 658 с.; Т. 11. 1980. 699 с.
5. Oxford English Dictionary : in 12 vol. / chief ed. James Murray. London : Oxford University Press, 1963. V. I. 1240 p.; V. II. 1308 p.; V. III. 488 p.; V. IV. 532 p.; V. V. 758 p.; V. VI. 820 p.; V. VII. 1216 p.; V. VIII. 936 p.; V. IX. 386 p.; V. X. 396 p.; V. XI. 493 p.; V. XII. 105 p.

УДК 811.111'42

Дарина Станко

*Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології ДВНЗ «УжНУ»,
orcid.org/0000-0003-7858-8663
Ужгород, Україна, +380506568746, dashastanko@gmail.com*

Наталія Чендей

*Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології ДВНЗ «УжНУ»,
orcid.org/0000-0003-4065-5119
Ужгород, Україна, +380502764322, nataliia.chendei@uzhnu.edu.ua*

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРЕЗИРСТВА У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі реконструкції концепту презирства як фрагмента мовної картини світу. На матеріалі сучасного англомовного політичного дискурсу досліджено основні когнітивні ознаки, що формують концепт, та проаналізовано прагматичні особливості його вербальної реалізації. Погляд на вербалізатори концептів зводиться до сукупності мовних засобів, які об'єктивують концепт у певному періоді розвитку суспільства. У статті концепт презирство розглядається як емоційний, тобто ментально-афективне утворення, яке характеризується образністю, ціннісністю, має поняттєвий зміст й актуалізується у політичному дискурсі мовними засобами. Дослідження концепту в англомовних політичних текстах проводиться на трьох рівнях лексичних одиниць. Конотативне і денотативне значення емоційно забарвлених одиниць, взаємодіючи і доповнюючи одне одного, формують понятійне поле концепту презирство.